

בסיעתא דשמיא

שיעורים בפרשת השבוע

שנאמרו בבית המדרש
'בית יהושע'
רחוב מנחת יצחק 2
עיה"ק ירושלים תובב"א

ע"י הרדה"ג
ר' מנשה ישראל רייזמאן שליט"א
יום ראשון פרשת כי תצא | ג' אלול תשפ"ו

ניתן לשמוע בקו ישיר: 03-6171105
www.kolhalashon.com

**ניתן להאזין לשיעורים
בקול הלשון
03-6171111**

**להורדת הקונטרס
באתר קול הלשון
www.kolhalashon.com**

ב"ה נבא לחדש נפשותינו בעבודת תקיעת שופר בימי אלול.

הני תלת מילי אישתני שמייהו מכי חרב בהמ"ק

אי' בגמ' סוכה לד ובעי"ז בגמ' שבת לו. 'אמר רב חסדא הני תלת מילי אישתני שמייהו מכי חרב בית המקדש, חלפתא ערבתא ערבתא חלפתא מאי נפקא מינה ללולב, שיפורא חצוצרתא חצוצרתא שיפורא מאי נפקא מינה לשופר של ראש השנה, פתורתא פתורא פתורתא למאי נפקא מינה למקח וממכר'.

שאם הזמין אצל הנגר 'פתורא' והיתה כונתו להזמין שלחן גדול, והנגר עשה לו שלחן קטן, אין לו טענות עליו כי אנשים רגילים להחליף ולקרוא גם לשלחן קטן 'פתורא'.

וכן מה שמחליפין בין ערבה לצפצפה, או חלפתא, נפק"מ למצות לולב, אף אם נשתנה שמה וקורין לה ערבה, איננה ערבה כשרה.

שופר חצוצרה שלא יטעו ע"ה בשופר של ר"ה

וכן החליפו בין שם השופר לחצוצרות. כי בתוה"ק יש מצות שופר בקרן כפוף של איל. ויש מצות חצוצרות, כמ"ש 'וביום שמחתכם ומועדיכם וגו' ותקעתם בחצוצרות'. ופרש"י 'פשוטה, ואינה של איל'. בימי משה רבינו עשו שתי חצוצרות כסף, ובמס' מנחות מבואר שעשאוה ממתכת.

בזמן שביהמ"ק קיים היו קורין לשופר שופר ולחצוצרות חצוצרות, ואחר שנחרב ביהמ"ק נתחלפו השמות, וקורין לשופר חצוצרה ולחצוצרה שופר.

ופרש"י שאם יבא עם הארץ האידנא וישאל במה תוקעין, אומרים לו בחצוצרות, כיון שנתחלפו השמות בהמשך הזמנים.

ולכא' צ"ע איך אפשר לטעות ולהחליף בין שני עניינים שונים לגמרי, ואיך יעלה על הדעת שכל הלכות שופר עוסקין בחצוצרת כסף, מה שייך לברר מה דינה אם נעשה בו נקב, אם אינו קרן של איל אלא כלי מתכות, וכי שייך בו ניקב או נסדק, יתכוה שוב וישלימוה. וכן מה שייך לומר על חצוצרה שהיא זכר לאילו של יצחק, והרי אינו קרן של איל?

השופר מסור לכל ההדיוטות ויש לחוש שיטעו בברזל

וכתב רבינו תם בשו"ת ספר הישר סימן י' שמכיון שמצות שופר מסורה לכל ישראל, אפילו להדיוטות שבהדיוטות, חיישינן לטועים רחוקים שלא למדו מימיהם משנה במסכת ר"ה וגם לא שמעו שתקיעת שופר מעורר זכות העקדה ואילו של יצחק, לזאת אמרו חז"ל שיש להזהר משום שנחלף השם, וצריך לומר לו 'חצוצרה' ולא שופר.

אמנם בהמשך הזמנים כבר חזרו השמות האמיתיים כבראשונה, וקורין לשופר שופר ולחצוצרה חצוצרה.

חייבין בית ישראל לתקוע בחצוצרתא אע"ג דכתיב שופר

אך עברו שנים רבות שעדיין היה החילוף קיים, וכמבואר בשאלתות דרב אחאי גאון, מהגאונים הראשונים לאחר תקופת האמוראים ורבנן סבוראי, וכתב בפרשת זאת הברכה בלשון ארמית לקהל שומעיו: 'מחייבין בית ישראל למתקע בחצוצרתא בחד בתשרי, דכתיב בחודש השביעי יום תרועה יהיה לכם, ואע"ג דנאמר תקעו בחודש שופר, האידנא אשתנו שמייהו. ובעי למיקם שליח ציבור על רגלוהי, וכלא עלמא יתיבון, ומשקל חצוצרתא בידיה, וברוך ברוך אתה ה' לתקוע בשופר'. קמ"ל דלא לשנות נוסח הברכה שטבעו חכמים, אף שבמשך הדורות נשתנו שמות השופרות והחצוצרות.

מדורו של רב חסדא עד דורו של רב אחאי גאון עברו כשבע מאות שנה, ובכל אלו השנים היו קורין לשופר חצוצרה ולחצוצרה שופר.

אמנם אי אפשר לומר שזה סתם ענין חיצוני, חייב להיות כאן דבר פנימי בלבד.

מה צריך להודיע איך היה נקרא פתורא ופתורתא?

וכמו שהקשה השפ"א זי"ע במס' שבת שם בשלמא ערבה וצפצפה, שופר וחצוצרה, צריכין להודיע שנתחלפו השמות כדי שלא יבוא עם הארץ לטעות ליטול צפצפה במקום ערבה ולתקוע בחצוצרה במקום שופר. אבל במקח וממכר דפתורא ופתורתא מה מקום להודיענו על זאת, והרי בכל דור ודור קורין לאותו החפץ כפי מה שהחליטו באותה שעה, וא"כ מי שמזמין פתורתא אצל הנגר, בוודאי כוונתו באותו הדור לשלחן גדול, וא"כ מה הענין להזהיר על כך?

משל למה הדבר דומה לטלפון ופלאפון ושאר מכשירי הדיבור שהולכים ומשתנים משנה לשנה, מי שיזמין בחנות 'טלפון' ויתן לו את הטלפון הישן של סבא שהיו מסובבין את המספרים מ 9 עד 0, וכי צריכין חז"ל לומר לנו שאם מזמינים היום טלפון אין הכונה לאותו הטלפון דשנת תש"ל? השפ"א הקשה כן ונשאר בצ"ע.

אם בא עם הארץ לשאול במה יתקע א"ל בחצוצרות

מין החת"ס זי"ע כתב שבוודאי יש סוד בדבר, לא לחינם בא רב חסדא לספר לנו על שינויי השמות שהיה בדורו. וגם בענין השופר והלולב צ"ע מהו הענין להודיע לעם הארץ לתקוע בחצוצרה, והרי יותר טוב לומר לו שזה נקרא באמת שופר?

התקטן בעיניהם שולחן הת"ח והתגדל שולחן העשירים

וביאר החת"ס כי יש בעוה"ז שני שלחנות, תורה וגדולה, וכלשון הברייתא דאבות 'אל תתאוה לשלחנם של מלכים', כי העוסק בתורה לשמה וזוכה לדברים הרבה, לא מנה רבי מאיר בתוך ה'דברים הרבה' שהוא זוכה לתורה וגדולה במקום אחד.

אף שנאמר שם בהמשך במשנה ח: רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון בן יוחאי אומר, הנוי והפח והעושר והכבוד והחכמה והזקנה והשיבה והבנים נאָה לצדיקים ונאָה לעולם, וכו' - רבי שמעון בן מנסיא אומר, אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים, כלם נתקיימו ברבי ובבניו. אעפ"כ לא מצאנו עושר וכבוד בכל הצדיקים שלמדו תורה לשמה, ולא מנה רבי מאיר את העשירות בתוך הדברים שזוכה מי שלומד תורה לשמה.

ולזאת צריך התנא לחזקו ולומר 'אל תתאוה לשלחנם של מלכים, ששלחנך גדול משלחנם, ובתוך גדול מכתרם'.

נפק"מ למקח וממכר במה שהשפע בא לעולם דרך הת"ח

וביאר החת"ס כי בדרך כלל נדמה לאדם פשוט ששלחן המלך או העשיר המופלג הוא שלחן גדול, ושלחנם של לומדי תורה מתוך הדחק, הוא שלחן קטן מאד.

והנה בזמן שביהמ"ק היה קיים, היה דעת שלם בבני אדם, וכולם הבינו שכל העוסק בתוה"ק שלחנו גדול מאד, 'פתורא', החרובים של רבי חנינא בן דוסא, הם השלחן הגדול ביותר שבדור. והעשיר שמצליח ביהלומים ונדל"ן, יש לו רק שלחן קטן 'פתורתא'. א קליין טישל.

אך משחרב ביהמ"ק נתקלקלה ההשקפה, והחליפו שמות השלחנות, שלחן העשירות שהוא קטן באיכות וגדול בכמות, קיבל שם 'פתורא' ולא 'פתורתא' כבראשונה, ושלחנו של הת"ח העוסק בתורה מתוך הדחק, קיבל שם 'פתורתא' ולא 'פתורא' גדולה כבראשונה.

מזמן החורבן קשה להסביר לדורות הבאים כמה גדול וענק הוא שלחנו של בעל 'קצות החושן' היושב בעניות עם שלחן של עני ואביון שכל בניינו הוא קרש דל המוטל על שתי חביות, ועליו הוא כותב את החידושים המופלגים שבספה"ק 'קצות החושן'. בימי ביהמ"ק היה לזה יחס של 'פתורא', ובגלותינו קורין לזה 'פתורתא', כי הכבוד הגדול ניתן לעשיר המופלג.

וזש"כ בגמ' 'נפקא מינא למקח וממכר', כי מבואר בתפילות יוה"כ שכל השפע הנשפע לנו היה בזכות הקרבנות שבביהמ"ק, בימינו אין השפע נשפע משום שלא מבינים שהצינור לכל השפע הוא סעודת החרובים של רבי חנינא בן דוסא. כל העליות והירידות שיש בשוק במקח וממכר, תלוי בהבנת העם שהכל תלוי בשביל של רבי חנינא בן דוסא. ההכרה הזאת היתה ברורה מאד בזמן שביהמ"ק היה קיים. וכפי אריכות הגלות אין ארוחת אב תמיד ובטן בנים חסרה. והכל משום שהחליפו פתורא בפתורתא, פתורתא בפתורא.

הַעֲרָבוֹת בַּדַּעַת הַתְּחִילוֹ לַצִּפְצָף וְ"מִלֵּת" חֲשִׁיזֵהָר מִצִּפְצָפוֹם

החת"ס מבאר עוד בהמשך דברי הגמ' שהחליפו בין ערבה לצפצפה. כי לעומת האתרוג ההדס והלולב, שבכל אחד מהם יש טעם או ריח, הערבה אין בה לא טעם ולא ריח. בימים כתיקונים אנשים כאלה יושבים בהכנעה בצד, ושומעים לקול חכמי ישראל לדעת את המעשה אשר יעשון. אבל בגלותינו דווקא אלו היבשים וריקים מכל ריח וטעם טוב, הם המצפצפין וצועקין בקול את חוות דעתם. משחרב ביהמ"ק אשתנו שמייהו, שהערבה מצפצפת...

למאי נפק"מ ללולב, שבני התורה צריכין לדעת את האמת המרה הזאת, שבימינו מי שמצפצף הוא הערבה שאין בו לא טעם ולא ריח. וצריכין להזהר לתהות על קנקנו, האם זה שהוגה דעות הוא אכן בר דעת תורה. לא כל אחד התופס קולמוס וכותב מאמר לציבור, ראוי לאותה אצטלא.

במקדש נוספו לשופר החרדה דר"ה חצוצרות לשמחת המקדש

וכן המשך הגמ' שהחליפו שם השופר לחצוצרה וחצוצרה שופר. ובחידושי הג"מ רבי יעקב עמדין זי"ע שם במס' שבת שם מבאר כי סדר התקיעות בביהמ"ק היה שופר באמצע וחצוצרות בצדדין, וכמ"ש במשנה ר"ה ג,ג, 'שופר של ראש השנה של יעל, פשוט, ופיו מצפה זהב, ושתי חצוצרות מן הצדדין. שופר מאריך וחצוצרות מקצרות, שמצות היום בשופר: בתעניות, בשל זכרים בפופין, ופיהן מצפה כסף, ושתי חצוצרות באמצע. שופר מקצר וחצוצרות מאריכות, שמצות היום בחצוצרות'.

ולמדוהו חז"ל ממקרא שכתוב 'בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך השם', חצוצרות לשון רבים, מיעוט רבים שנים, שופר לשון יחיד. לכן לקחו שופר אחד ושתי חצוצרות. כך תוקעים בביהמ"ק, לפני המלך ה'.

ובספה"ק מבואר בדרך רמז כי השופר מחריד את הלב, כמ"ש 'היתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו'. אך החצוצרות מחזקין ומשמחין את הלב, ולכן בצאתם למלחמה היו תוקעין בחצוצרות, אין זה זמן להחריד את הלב, שהרי האיש הירא ורך הלב כבר שב לביתו, שלא לימס לבב אחיו כלבבו. היוצא למלחמה ה' אסור לו לחשוב אפילו על עבירותיו, רק להסיח דעת מכל פחד וחשש, כמו שהכהן המשוח מלחמה מחזק אותנו מאד מאד 'אל תיראו אל תערצו ואל תחפזו, כי ה' אלקיכם ההולך עמהם להושיע אתכם'.

וכתב בעל ה'עקדה' שזהו הטעם שבמלחמה תוקעין בחצוצרות ולא בשופר, וכמ"ש (במדבר י, ט) וְכִי תִבְאוּ מִלְחָמָה בְּאֶרְצָכֶם עַל הָצָר הַצָּר אֲתָכֶם וְהִרְעַתֶּם בְּחִצְצוֹת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מְאִיבֵיכֶם. כי החצוצרות מחזקות ומשמחות את הלב.

והנה בבית המקדש היו תוקעים בר"ה הן בשופר והן בחצוצרות כנ"ל במשנה 'שופר באמצע וחצוצרות מן הצד, שופר מאריך וחצוצרות מקצרות, שמצות היום בשופר'. כי בביהמ"ק הוא מקום של שמחה אפילו ביום ר"ה, 'עוז וחדוה במקומו', 'משוש כל הארץ', אף שהשופר מאריך והוא באמצע, כי מצות היום בשופר, מ"מ היה השופר שמור מכל צד בשמירת השמחה שבצדדים, שלא לבטל את השמחה מתוך היראה והחרדה.

המנהג דתקיעה גדולה שיריים לחצוצרות מקצרות ושופר מאריך

בדברי רבותינו הראשונים מבואר טעם ל'תקיעה גדולה' בר"ה, זכר למקדש, שבביהמ"ק היו גם החצוצרות בשיעור תקיעה אלא שהשופר היה מאריך יותר מהם שמצות היום בשופר. ויש כמה דעות איך ליישב הענין עם 'תרי קלי לא משתמעי', שהיה שיעור תקיעה מלבד מה שהיו החצוצרות משמיעות יחד עם השופר. ועכ"פ פנימיות הענין הוא שחצוצרות השמחה שומרות על יראת השופר שלא יחרידם בבית ה'.

ובגמ' מסופר שרבי חלפתא ביקש להנהיג כן גם בציפורי, אמרו לו חז"ל שאין נוהגין כן אלא בבית המקדש ולא במדינה. כי על השופר למדנו גז"ש מיובל שכל תקיעות חודש תשרי הוא בשופר, אך חצוצרות כתוב רק 'לפני השם' ודרשוהו על בית המקדש בלבד, משא"כ במדינה אין מריעין בחצוצרות. רק בעת מלחמה וצרה כתוב 'והרעותם בחצוצרות' ושם לא כתוב 'לפני השם', ובאמת דנו במפרשים מדוע אין מריעין בחצוצרות ביום התענית, ואכהמ"ל.

חרב המקדש וקרו לשופר חצוצרה להודיע שאין חצוצרות אחרות

וכתב רבי יעקב עמדין שלאחר שנחרב ביהמ"ק רצו לעשות זכר לענין זה, שרק בביהמ"ק היו תוקעין גם בחצרות, אך האידנא יש לנו רק שופר בלבד. ולזאת שינו את שמם והפכו לקרוא לשופר 'חצוצרה', ללמדנו שבגלות השופר עצמו הוא משמש גם כחצוצרה.

גזירה דרבה שיבואו ע"ה בשבת עם חצוצרה וצפצפה בלא מצוה

והנה נודע מה שאמרו חז"ל שמדרבנן גזרו שלא לתקוע בר"ה שחל בשבת, ושלא ליטול לולב בסוכות שחל להיות בשבת, משום גזרה דרבה שמא ילך אצל רבו להתלמד ויעבירונו ד' אמות ברשות הרבים. והקשו האחרונים מה לנו אם יעבירונו ד' אמות בר"ה, והרי מבואר בפרק רבי אליעזר דמילה במסכת שבת שאם היה עוסק בדבר מצוה שמותר לעשותו בשבת, ותוך כדי עיסוקו חילל את השבת, אינו מתחייב כרת בכך. וא"כ מדוע ביטלו חז"ל את השופר ואת הלולב בשבת, והרי אף אם יעבירונו ד"א לא יתחייב כרת, כדן 'טעה בדבר מצוה ועשה מצוה'?

ותירץ אחד מהקדמונים שמכיון שלאחר שנחרב ביהמ"ק נחלפו השמות, שופר חצוצרה וחצוצרה שופר, ערבה צפצפה וצפצפה ערבה, לזאת חיישינן שיעבירונו ד' אמות בר"ה ולא יקיים מצוה כלל, כי הוא יעביר ד"א בטעות חצוצרה או צפצפה, ואז דינו כ'טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה' שכן מתחייב בכך. וזה היה יסוד הגזרה דרבה. ואף שבימינו חזרו לקרוא לשופר שופר ולערבה ערבה, לא היה לנו בית דין אחר שיחזירו את התקנה הראשונה.

תיגר על השלמת פסוקי שופרות בפסוק וביום שמחתכם דחצוצרה

אי' בשו"ע סי' תקצ"א סעיף ו' בסדר ו' פסוקי שופרות, שנהגו שהפסוק העשירי הוא 'וביום שמחתכם ובמועדיכם... ותקעתם בחצוצרות לפני ה' אלקיכם והיה לכם לזכרון'. וכתב המחבר: 'יש קורים תגר על מה שנהגים להשלים פסוקי שופרות בפסוק וביום שמחתכם, שאין מזכיר בו שופר אלא חצוצרות, והרא"ש והר"ן כתבו לקיים המנהג'.

היו מחליפים ליום תרועה יהיה לכם או כופלים את תרועת מלך בו

הריטב"א חלק על מנהג זה, והיה אומר פסוק עשירי 'ובחודש השביעי באחד לחודש מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו, יום תרועה יהיה לכם'. והר"ן כתב שרבותיו היו נוהגים לומר 'לא הביט און ביעקב... ותרועת מלך בו'. אף שכבר הזכרנוהו במלכויות, הרי מבואר בגמ' שיכולין להזכירו הן למלכויות והן לשופרות שנזכר בו 'מלך' ו'תרועת'.

קיים המנהג שזה להזכיר שופר המקדש שהיה עם חצוצרות בצדדים

והרא"ש כתב לקיים המנהג, כדברי הראב"ן שנהגן כן. [רבינו אליעזר בן נתן] וביאר הג"מ רבי יוסף חיים זוננפלד זצוק"ל שכוונת הראב"ן הוא להזכיר בתפילותנו אותו המנהג שהיה בביהמ"ק בר"ה לתקוע אף בחצוצרות. שהרי מזכירין פסוק זה בסוף ברכת שופרות בתוך בקשתנו 'תקע בשופר גדול לחירותנו' ושם כשנזכר לביהמ"ק הרי נתקע בר"ה יחד עם חצוצרות, לזאת מזכירין בפסוק העשירי את סדר התקיעה השלם שבביהמ"ק שהוא יחד עם חצוצרות, ונשלמה חצוצרות שפתינו.

אתה שומע קול שופר ומאזין חצוצרה ואין דומה לך לשמוע תרי קלי

הג"מ רבי אליעזר דן רלב"ג זצ"ל היה משמש בקודש בבית מהרי"ל דיסקין זי"ע וכתב את שיעורי חומש רש"י ששמע מפה קדשו. וכתב רבי אליעזר דן ששמע מרבו מהרי"ל על נוסח התפילה שאומרים בר"ה: 'כי אָתָּה שׁוֹמֵעַ קוֹל שׁוֹפָר, וּמֵאֲזִין תְּרוּעָה וְאֵין דּוֹמָה לָךְ: וצ"ע מה ענין 'אין דומה לך' לכאן, בשלמא בברכת מחיה המתים 'ומי דומה לך מלך ממית ומחיה', שאין בעולם מי שיש בידו להמית ולהחיות רק הוא ית' לבד, אין דומה לו. אך בענין שמיעת קול שופר והאזנת תרועה, מה שייך לומר 'אין דומה לך'?

וביאר מהרי"ל זי"ע כי בביהמ"ק היה חיוב לתקוע הן בשופר והן בחצוצרות, שנאמר 'בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך השם'. ומבואר בתוספות במס' סוטה דף לט: דהא דאמרינן בגמ' תרי קלי לא משתמע, ובמס' מגילה אמרו חז"ל שבדבר החביב כן שומעים תרי קלי 'יהיב דעתיה ושמע', וביארו התוס' שאין שומעין מרוב חביבות את שתיהם, אלא יהיב דעתיה לשמוע את הדבר שחביב עליו לשמוע, כי לא שייך שהאוזן של אדם ישמע שתיהם כאחד ממש.

עפ"ז ביאר מהרי"ל: כי אֶתָּה שׁוֹמֵעַ קוֹל שׁוֹפֵר, וּמֵאֲזִין תְּרוּעָה וְאֵין דּוֹמָה לָהּ, כי 'מאזין תרועה' היינו חצוצרות, כמ"ש 'והרעותם בחצוצרות', לשון תרועה, וזש"כ 'ואין דומה לך' שרק הקב"ה שומע קול שופר ומאזין חצוצרות ביחד, הוא ואין בלתי.

שומע גם האידנא קול תרועת החצוצרה בהזכרת המקרא בתפילה

וסיום הברכה הוא 'ברוך אתה ה' שומע קול תרועת שמו ישראל ברחמים'. אף שאין לנו בגלותינו תרועה בחצוצרות, אנו רק מבקשים שנזכה לכך, ומזכירים פסוק עשירי זה העוסק בחצוצרות שיהיה נחשב לנו כאילו הרענו בחצוצרות בבית ה', לזאת אנו מברכין אותו ית' שהוא שומע קול 'תרועתינו ברחמים' במה שבקשנו ברחמים שנזכה להריע לו בחצוצרות, והזכרנו הפסוק העשירי בברכה זאת.

ובמהרה בימינו שכבר נזכה בשנה זאת לתקוע בשופר ולהריע בחצוצרות בבית המקדש השלישי שיבנה בב"א, נזכה בפועל ממש לתרוע בשופר ולהריע בחצוצרות בחדא מחתא.

חרב המקדש ונתנו בְּמָקוֹם חצוצרת הנישואין שופר דשבירת הכוס

ועתה נבא להכין לב לעבודת ימי אלול ע"פ דברי חז"ל בענין החלפת שם שופר וחצוצרות. ע"פ מש"כ הג"מ רבי זאב וואלף טננבוים אב"ד וועלפעלעט, תלמיד הג"מ רבי מרדכי באנעט זי"ע. בספרו 'רחובות הנהר'. כי הנה אמרנו לעיל שהשופר מעורר יראה וחרדה, והחצוצרות מעוררים שמחת לב וחיזוק. כמבואר בספר עקדת יצחק.

ודרכו של יהודי שגם כשהוא בעידן חדוּתא, הוא מקיים 'וגילו ברעדה', וכמ"ש בגמ' על מנהגו של רב המנונא בזמן החתונה של בנו, שהיה שומר שלא תעבור השמחה את גבול היראה.

ולאחר שנחרב ביהמ"ק נתבטל קול החצוצרות, ונהג רב המנונא וכן כולנו נוהגים כן בגלות לשבור כוס בשמחת החופה. וכתב הב"ח בתשובה שכל ענין שבירת הכוס באירוסין ונישואין הוא רק לאחר החורבן, משום 'אעלה את ירושלים על ראש שמחתי'. בתחילה היו נוהגין רק באפר בראש החתן, לתת פאר תחת אפר, ואחר שנתרשלו מקיום מצות תפילין, כנודע המצב שהיה בשפאניע, אלפים ורובבות לא נהגו תפילין בתואנה שהם צריכין גוף נקי, וכמ"ש הסמ"ג שהוא קם והחזיר את ישראל להניח תפילין בכל יום בשנת ד' אלפים תתקצ"ו. ועכ"פ באותם הדורות שלא הניחו תפילין, היו מתביישין להניח אפר על ראש חתן תחת פאר, כי לא הניחו פאר התפילין כלל, ומאז התחילו במנהג שבירת הכוסות. וב"ה אח"כ כשחזרנו להניח תפילין נשאר שני המנהגים כאחד, אפר בראש חתן לפני החופה, ושבירת הכוס בחופה אחר הקידושין. במקום החצוצרה של שמחת חתן, בא שופר להחריד ולהעלות את ירושלים על ראש השמחה.

בְּמָקוֹם הפלצות של השופר יהיה חיזוק של תשר"ת בקלות התשובה

אמנם שניהם התחלפו, לא רק קראו לשמחת חצוצרה בשם שופר בשבירת כוס בחופה, אלא גם החליפו שופר לשם חצוצרה. ובזה נזכיר מה שביארו בזה ה'ערוגות הבושם' וכ"כ הג"מ רבי יחזקאל סרנא זצוק"ל, כי בדור אחרון צריכין אנו לשתף חיזוק דחצוצרה יחד עם חרדת השופר, כי בירידת הדורות אי אפשר לסבול את ה'פלצות' שהיה בימי אלול בדורות הקודמים, אפילו הג"מ רבי ישראל סלנטר זצוק"ל מזכיר את ה'פלצות' דאלול כ'לפנים זאת בישראל' הרי שגם הוא מודה שבדורות אחרונים נשתנה הדבר.

וביאר בערוגות הבושם כי אדברה חיזוק גדול הוא, כי מבואר בשלה"ק שהתקיעה מורה על ישרותו של אדם, ובפרקי דרבי אליעזר כתוב שמשם רבינו עלה בפעם השלישית להר, לאחר שאמר לו הקב"ה 'פסל לך שני אבנים כראשונים', ותקעו שופר במחנה שלא יטעו עוד אחר עבודה זרה. והקשה ה'ערוגות הבושם' מפני מה היו זקוקים לקול שופר כדי להנצל מע"ז, והרי כבר היו כ"כ שבוירי לב מחטא העגל, והיו מלווין את משה רבינו בבכיות ודמעות מרוב חרטה, ויתנצלו את עדיים מהר חורב, וכי היה צריך לעוררם בתקיעה כדי שלא יטעו שוב אחר עבודה זרה?

וביאר ע"ד מה שביארו רבוה"ק שכן דרכו של יצה"ר, שלפני החטא הוא מקטין את הפגם כאילו אינו כלום, ואחר שנכשל ח"ו, הוא מגדיל את החטא בעיניו עד לשמים כדי שיתייאש ויישבר בלבו, כאילו אין לו תקוה לשוב בתשובה שלימה ולהתקרב להשי"ת בתכלית השלימות.

אך אנו מאמינים בכח התשובה, ולזאת יש תקיעה ישרה, המורה על הישרות הראשונה, ואחריה שברים, לרמז על שברי הנפש אחר החטא, ולבו נשבר לשברי שברים בתשובה, ואח"כ תרועה היא הבכיה בעת התשובה, ותיכף באה תקיעה אחרונה להורות על הישרות השניה בבראשונה, והשניה מוסיפין בה תקיעה גדולה יותר ארוכה מהראשונה להורות שבמדת מה יש בה ישרות יתירה ממה שהיה בתחילה, כי במקום שבעלי תשובה עומדים, אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד.

תשובה איז נישט קיין בער תשובה איז נאר א קער שבפיך ובלבבך לעשותו

כי מהות התשובה איננה ענין של זמן ארוך, ברגע כמימריה יכול אדם לשוב בשלימות. וכמעשה דהג"מ רבי ברוך בער זי"ע כשנסע לאמריקה ושאל תחילה את החפץ חיים זי"ע מה יאמר לבני אמריקה, ואמר לו שיחזק אותם ויאמר בחרוזים באידיש: 'תשובה איז נישט א בער, תשובה איז א קער'. כלומר שהתשובה איננה דוב גדול שקשה להשיגה, אלא ברגע אחד שאדם שב בלבו להשי"ת, הוא שב בתשובה. כמספר הרגעים של תשר"ת כך מספר הרגעים של מצות התשובה.

וכאשר העיד הכתוב להדיא על מצות התשובה 'כי המצוה הזאת... לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא'. בפיך ובלבבך לעשותו, בפיך במצות הויזוי, ובלבבך להתחרט ולקבל על להבא.

הרי שקולות השופר מחזקים אותנו במאד מאד.

העבירו שופר במחנה שלא יטעם היצר שאין תשובה לע"ז שעשו

כשהיה ביהמ"ק קיים היה השופר מחריד ברוב יראה, והוצרכו לו שני חצוצרות להמתיק ולשמח. אך משחרב ביהמ"ק המתיקו צדיקי הדורות ודיברו אלינו דברי חיזוק, עד שקראו לשופר חצוצרות. וכמבואר בכתבי האריז"ל שבימים אלה נפתחין מכילין דרחמי, וידו ית' פשוטה לקבל שבים.

כן ביאר הערוגות הבושם בפרשת עקב, ראה, כי תבא, ומסיים 'זוה נכון וראוי לכוון בתקיעות דחודש אלול' שלא לשמוע את השופר בחרדה אלא כחיזוק.

ולחזק את החיזוק מוכרחים אנו גם להזכיר מגדולי ליטא, נזכיר מש"כ הג"מ רבי יחזקאל סרנא זי"ע בספרו 'דליות יחזקאל' חלק ג' עמוד פ'. [חוששני ששורש החיזוק שבדבריו הוא מאבי אמו שהיה מחסידי השפ"א מגור זי"ע...] דהא דמבואר בפרקי דרבי אליעזר על ר"ח אלול 'העבירו קול המחנה שלא יטעו עוד אחר עבודה זרה', כלומר שהשטן לא יבלבל אתכם עוד מזכרון העבר שעבדתם אז עבודה זרה, לא יפתה אתכם שאין לכם עוד תקנה, תשכחו את העבר ותתחיל דף חדש.

תחת שלפנים היתה ראשית התשובה ביראה היום הראשית היא באהבה

וכתב שם: 'בדור תהפוכות שנהפכו עליו סדרי החיים, והילוך מחשבותיו והרגשותיו, לפנים היו הרגשות מעוררות אצל ההמון לירא מפחד ה' ועונשו, כהיום אין האדם מתיירא מיראת העונש'. ולכן צריך להכיר שדרכי התשובה הפוך הוא, 'ותחת שלפנים היתה ראשית יראה ופחד מפני יראת העונש, כהיום הראשית היא האהבה'.

וכן אמרו הקדמונים כי אלול הוא ר"ת אני לדודי ודודי לי, פסוק הוא בשיר השירים, ספר שיר השירים אינו ספר של חרדה אלא כולו אהבה. אילו היה אלול ענין של פלצות, היו צריכין למצוא ר"ת בדברי ירמיה מתלתא דפורענותא. אם אומרים 'דודי לי', הרי הוא לשון של אהבה וחובה, אין זאת אלא שהתמצית של אלול הוא קרבת ה' באהבה כלולה.

עומק ידיעת הקדמונים את נפשותינו שתיקנו לנו לדוד השם אורי לאלול

'וכמה עמוקה היא מחשבת קדמוננו, וידיעתם את נפשינו, שתקנו לנו מזמור לאלול', לא נתנו לנו מזמור שמפחיד ומחריד את האדם, אלא מזמור של בטחון, ה' אורי וישעי, ממי אירא, 'מזמור זה אין בו זכר ליראת העונש, כולו בטחון ואהבה ודביקות בהשם'. וכתב עוד שתיקנו אמירת מזמור זה יחד עם התקיעות, שאם אחד נבהל ונחרד מהתקיעות, יאמר תיכף לדוד ה' אורי, ויאמר 'אם תקום עלי מלחמה' שהשטן מבקש להזכיר עוונותי ח"ו, 'בזאת אני בוטח'. אפילו אם 'אבי ואמי עזבוני, ה' יאספני'.

הזכר את אהבת הבורא אליו גם בעוונותיו אינו מוותר לעצמו מלחזור בתשובה

וכתב עוד ביאור יקר, וכן מבואר בספרי חסידות, שבשעה שאדם זוכר את האהבה שהקב"ה אוהב אותו, עי"ז מתעורר בלבו חשק ותאוה לשוב להשי"ת, שאם אכן אני כ"כ יקר בעיניו ית' הריני רוצה להציל את נפשי מרדת שחת.

וכלל גדול הוא שאנשים שאין להם מי שיאהב אותם, מוותרים על עצמם יותר מהר רח"ל, ועלולים למות מתוך יאוש ואזלת יד ואפס עצור ועזוב.

וזש"כ 'רוח איש יכלכל מחלוה', כשיש לאדם ילדים ונכדים העומדים סביב מיטת חוליו, ואומרים 'אבא, סבא, תחיה תחיה'. הוא מתחזק שלא להתייאש, כי מישהו צריך אותו.

'כי אבי ואמי עזבוני וה' יאספני', גם כשאבי ואמי לא צריכים אותי כבר, הקב"ה כן אוהב אותי ומאסף אותי באהבתו הגדולה מאד, הרבה יותר מאהבת אבא ואמא לבניהם. שהרי הוא מוותר על השבת שלו כדי שאחיה, פקוח נפש שלי דוחה שבת. ואפילו הגרוע שבגרועים מחללין עליו את השבת, אפילו חטא והירבה לפשוע עד לשמים. וכמו שכתב הרמב"ם בסוף הל' רוצח ושמירת נפש: 'התורה הקפידה על נפשות ישראל בין רשעים בין צדיקים מאחר שהם נלויים אל ה' ומאמינים בעיקר הדת שנאמר (יחזקאל ל"ג י"א) אמור אליהם חי אני נאם ה' אלהים אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה'.

כל זמן שאדם רואה את עצמו שהוא מאלה שמותר לחלל על חייו את השבת, סימן שהוא יקר בעיניו ית' יותר מהשבת שהיא מתנה טובה מבית גנזיו, הוא מסכים לדחות את המתנה הטובה הזאת, כדי שאני אחיה. וא"כ הוא אוהב אותי יותר ממה שהוא אוהב את השבת, אשע"כ לא אוותר על עצמי, לא תרד נפשי לשאול.

דוד המלך ע"ה עברו עליו נסיונות קשים מאד, בני דורו אמרו עליו שהוא חוטא, 'אוהבי ורעי מנגד יעמודו וקרובי מרחוק עמדו... אמרו מתי ימות ואבד שמו'. עד כדי כך, נתנו לו להבין שהעולם יהיה יותר זך ונקי כשהוא לא יהיה בו. רח"ל.

כשהוא אומר 'כי אבי ואמי עזבוני', התכוון על כל החברים וכל הסובבים, אף אחד כבר לא צריך אותי בעולם, אבל 'וה' יאספני', הקב"ה כן צריך אותי.

וכן צריך כל אחד לומר על עצמו, הידיעה הזאת שהקב"ה צריך אותי, גורמת לי לשוב בתשובה.

חרב המקדש והתקטנו הדורות והוצרכו להוסיף חיזוק דחוצרה ליראת השופר

הדורות הראשונים קראו לשופר שופר, לא הוצרכו להוסיף לו שם חצוצרה, לא הוצרכו למאמרי חיזוק מהספה"ק, ולכן היה להם פלצות בחודש אלול, ומקור הדברים בדברי רבינו יונה בסוף שער היראה. אלא שהוא לא הביא את הר"ת 'אני לדודי ודודי לי'. אך רבותינו האחרונים כן גילו את זה, וכן פתח ה'מטה אפרים' את ספרו, לזכור בדור אחרון שהקב"ה איתך עמך ואצלך.

הני תלת מילי אשתני שמיהו מיום שחרב ביהמ"ק, כי לפי ירידת הדורות צריכין אנו לקרוא לשופר בשם חצוצרה.

משופר לטראמפייטער בקאצק כלפי העם וכלפי שמיא

ה'קדושת ציון' מבאבוב זי"ע הי"ד דיבר עם תלמידיו בענין צדיקי הדורות שעברו עליהם מחלוקת ולא הכל הבינו את דרכיהם, ותוך כדי דיבר גם מקאצק, וסיפר לתלמידיו שפעם אחת נכנס הגה"ק מקאצק זי"ע לתקיעת שופר בראש השנה, ואמר: 'נו, הביאו לי את הטרומפייטער'. הביאו לי את החצוצרה. הענין הפשוט כי בקאצק עבדו מאד על מדת האמת ולא ללכת אחר ההרגשות, לזאת ביקש לעוררם רק מצד עומק האמת שבלב ולא מצד ההתפעלות החצוניות מהשם 'שופר'.

אנשים לא הבינו את דרכו בקודש, וחישבו זאת כביזוי קדושת השופר. אך ה'קדושת ציון' ביאר את דבריו

הק' שכבר קדמו לו חז"ל להרבי מקאצק, באמרם 'הני תלת מילי אשתני שמיייהו' ואחד מהם שהשופר נקרא חצוצרה. ורש"י מבאר שזה בשביל עמי הארץ שאם הם באים לשאול במה תוקעין, צריך לומר להם בחצוצרה.

נמצא שבדורות שלאחר החורבן, שאנשים הם בבחינת עמי הארץ שאין בכוחם לסבול את היראה והחרדה הגדולה, צריכין הם להסתכל רק על חלק החיזוק שבשופר, שהוא בחינת החצוצרה שבו. לבטוח בהשי"ת שבוודאי ינצח המלחמה בעבורו, אפילו בשביל שכר אמירת 'שמע ישראל' בלבד, כי אבי ואמי עזבוני, וה' יאספני.

אמנם גם כלפי שמיא ביקש הגה"ק מקאצק זי"ע לעורר רחמים על בני ישראל, רבונו של עולם עשה למען כבודך שנוכל לשוב לקרוא לו שופר, לצערינו אנו קורין אותו כהיום חצוצרה, טרומפייטער.

ולא רק משחרב ביהמ"ק בראשונה נתחלף שמו משופר לחצוצרה, אלא כל דור שלא נבנה בימיו כאילו נחרב בימיו, והרי לנו אלף ותשע מאות וחמשים ושמונה פעמים שהשופר נתחלף לשם חצוצרה. כי כפי ירידתנו מדור לדור, מתמעטים והולכים הכחות לקבל את יראת העונש.

הן אמת שהיראה היא אמיתית, כשהשופר הוא שופר, אבל בדורות אחרונים שאין כוחות לסבול את היראה שלא ליפול טראומה ולחץ נפשי הוא וזרעו אחריו, צריכין לשמוע את השופר כחצוצרה, עם הכונה של תשר"ת 'ישרות, שבר, בכיה וחוזר להתיישר במהירות'.

קראת את שמו ישורון אף כששמן ובעט ביכולתו להתיישר ברגע ע"י תשובה

בשיעורי הסידור עסקנו ב'מאהבתך שאהבת אותו, קראת את שמו ישראל וישורון', והקשינו מה הענין בזה שהקב"ה קרא לנו ישורון, וכמ"ש ויהי בישורון מלך, אין כא"ל ישורון. והרמב"ן מבאר שביאור תיבת ישורון הוא לשון ישרות. כי השם 'יעקב' הוא לשון עקבה ורמיה, 'אחיו אני ברמאות', 'עם עיקש תתפל'. ונקרא כן ע"ש שהוא אחז בעקב עשו, כי כל זמן שיש עשו, הוא מוכרח להתנהג איתו כך.

השם השני שלו הוא 'ישראל', ע"ש שהוא לוחם בו, כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל. ובסוף נקרא שמו 'ישורון'.

וביאר החת"ס שיש לו עוד שם, 'א"ל', כמ"ש 'ויקרא לו א"ל אלקי ישראל', ופרש"י 'הקב"ה קראו ליעקב א"ל'. ישראל – א"ל בגימ' ישורון.

אך צ"ע שהרי נאמר 'וישמן ישורון ויבעט', איך יתכן לפרש כן, והרי כשהוא שמן ובוטט הוא נקרא בשם 'ישורון'? על זאת אמרה כנסת ישראל 'אל תראוני שאני שחרחרת', כל כך בנקל אני יכולה להתיישר שהרי גם בשעה ששמנתי ובעטתי בעקבה ובמרמה, גם אז נקראתי 'ישורון'.

וזה שאנו אומרים 'שמאהבתך שאהבת אותו ומשמחתך ששמחת בו קראת את שמו ישראל וישורון', אינני רוצה שיכתבו שם בסידור המפורש 'שנאמר ויהי בישורון מלך', אלא 'שנאמר וישמן ישורון ויבעט'. כאן מתגלה האהבה האמיתית והשמחה השלימה. כי מה שהקב"ה אוהב את הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע, פשיטא מאי קמ"ל, אך כשהקב"ה אוהב גם אותי בשעת נפילה, כשאבי ואמי עזבוני, כדי שלא אקלקל את שאר הילדים הטובים ממני, אעפ"כ ה' יאספני', ולכן נקראתי גם אז ישורון, משום שיש בי יכולת להתיישר.

בימינו מוכרים שמיכות פוך גדולים ומנופחים, אך כדי שלא יתפסו הרבה מקום אחסון בדרך ובחנות, יכולין לכווץ שמיכה גדולה בחבילה קטנה מאד, או אפילו כרית גדולה מתקפלת לכמה סנטימטר בודדים. וכתוב על זה שיש להוציאה מהניילון, תוך חצי שעה יהיה לך שמיכה וכרית עם הגודל הרצוי. אף אחד לא מתפעל מהתקמטותו הסינית בתוך הניילון. כי יודעים שתיכף ומיד הוא יתיישר ויתמלא במלא ריאותיו אויר נקי ומנופח.

וזאת למודעי כי נשמתו של אדם מתיישרת הרבה יותר מאשר שמיכה סינית. לא צריך להמתין חצי שעה כדי שיתיישר וישוב להשי"ת. ולכן גם כש'וישמן ויבעט', שמו 'ישורון'.

אם כולם מאמינים בי, גם אני מתחיל להאמין בי כך.